

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364”(477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

Кокошко Олег Болеславович, ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ІЗ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ТВАРИНОЮ	103
Кочіаішвілі Альберт Давидович, НЕПЕРЕДБАЧУВАНІ ОБСТАВИНИ В ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	107
Перейман В'ячеслав Юрійович ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМО МАЙНО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110
Попов Євген Олександрович, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ ТА ОЗНАК ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	113
Романовський Денис Сергійович, РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЕВАКУАЦІЮ ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ..	117
Рябченко Вікторія Олександрівна, ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я, ПРАВО НА ОСВІТУ	119
Сауляк Руслан Володимирович, ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В СФЕРІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА	122
Стрілець Михайло Ігорович, ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ «ФРИЛАНСУ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ	125
Халдай Ілля Віталійович, ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ТА ГОСПОДАРСЬКИМ КОДЕКСАМИ УКРАЇНИ	128
Шайхет Олена Петрівна, ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	132

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Берназ Вікторія Петрівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА МІЖ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМЦЯМИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	136
---	-----

*Попов Євген Олександрович,
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики
Міжнародного гуманітарного університету*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ ТА ОЗНАК ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У сучасній науці існує безліч думок щодо поняття, правової природи та структури цивільної дієздатності.

Досягнення цивільно-правової науки дозволяють стверджувати, що «цивільна дієздатність як елемент цивільної правосуб'єктності — це невід'ємний правовий атрибут суб'єкта цивільного права, встановлюється законом і нею наділяються всі суб'єкти права, крім випадків, передбачених законом» [5, С. 166-174; 6, С. 28-31]. Мета цивільної дієздатності сформульована у законі та, згідно зі статтею 30 ЦК України, зводиться до «здатності особи своїми діями вступати у різні правовідносини для набуття прав, необхідних для задоволення майнових, особистих немайнових інтересів та інших потреб, створювати для себе цивільні обов'язки» [4].

Аналіз правового визначення цивільної дієздатності свідчить про те, що обсяг дієздатності фізичних осіб складається з таких видів здібностей особи: 1) здатність набувати права; 2) здатність здійснювати цивільні права; 3) здатність створювати собі цивільні обов'язки; 4) здатність виконувати обов'язки (стаття 30 ЦК України).

Отже, цивільна дієздатність та її обсяг встановлено і надано фізичним особам законодавством. Її реалізація залежить від досягнення фізичною особою передбаченого законом віку, з настанням якого особа набуває достатньої психічної та інтелектуальної здатності розуміти значення своїх дій і керувати ними. У основі цивільної дієздатності лежать як законодавчі положення, так і деякі природні якості фізичної особи: вік, психічне здоров'я. Ці природні здібності (фізич-

ні та інтелектуальні) не становлять, власними силами, юридичну дієздатність. Тільки за допомогою закону можна визначати юридичну здатність фізичної особи, яка, за своєю сутністю, є законною здатністю. Немає дієздатності поза законом.

Цивільна дієздатність є категорією правовою. У науковій літературі зазначається, що: «розуміння цивільної дієздатності як юридичної здатності має правову, а не природну (психічну) природу, детерміновану певними психічними і інтелектуальними передумовами, і характеризується такими правовими ознаками: законність, рівність, обов'язок, невід'ємність, недоторканність» [7, С. 154-161].

Законність цивільної дієздатності фізичної особи означає, що її джерелом є закон. В основі її походження не лежить природне право, як про це стверджують деякі автори, що виходять з доктрини природного походження права, всупереч правовому підходу, і стверджують про винятковість доктрини праворозуміння [8].

Правове регулювання цивільної дієздатності фізичної особи є компетенцією законодавця та охоплює: «1) заснування самого інституту цивільної дієздатності; 2) визначення її змісту; 3) закріплення порядку набуття та припинення цивільної дієздатності; 4) обсяг дієздатності та її види» [4].

Законодавчі норми щодо цивільної дієздатності за ступенем їхньої обов'язковості є імперативними. Імперативні норми про дієздатність виключають можливість заміни фізичними особами приписів, що містяться в них, іншими правилами, які встановлювалися б самою фізичною особою або самими учасниками відносин, що регулюються імперативними правилами поведінки.

Законодавець закріпив положення про цивільну дієздатність у межах таких норм, які виключають бажання та можливість учасників цивільних правовідносин змінити їх за своєю волею [9]. Таким чином, норми цивільного права про цивільну дієздатність – це такі цивільно-правові правила, які містять дозволи чи заборону та зміна яких не допускається за волею учасників правовідносин.

Наприклад, угоди, створені задля обмеження правоздатності та дієздатності фізичних осіб, не мають юридичної сили.

Закон може передбачати відступ від загальних положень про цивільну дієздатність шляхом встановлення інших правил, наприклад, про досягнення повної цивільної дієздатності не у вісімнадцять років, а раніше. Наприклад, законодавець передбачив, що «як виняток

дієздатність може бути визнана за фізичною особою в повному обсязі і раніше 18 років: з моменту прийняття рішення про зайняття підприємницькою діяльністю (за наявності письмової згоди на це батьків) частина третя статті 35 ЦК України або досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором (частина перша статті 35 ЦК України), або в разі реєстрації шлюбу до досягнення повноліття (частина друга статті 34 ЦК України)» [4; 3, С. 114-119].

Набуття у зазначених випадках повної цивільної дієздатності до досягнення 18-річного віку не є результатом волі фізичної особи (укладаючи шлюб, особа не має на меті досягнення повної цивільної дієздатності), а розсудом законодавця, який вказує умови, при настанні яких повна цивільна дієздатність виникає у фізичної особи раніше 18 років [1, С. 81-89]. У такому випадку немає ніякого вольового відступу фізичної особи від імперативних законних положень про цивільну дієздатність.

Рівність цивільної дієздатності фізичної особи, як юридична ознака цивільної дієздатності фізичної особи впливає з положень частини першої статті 1 ЦК України, яка передбачає, що цивільне законодавство ґрунтується на визнанні юридичної рівності учасників регульованих нею відносин. Рівність цивільної дієздатності фізичних осіб впливає з положень статті 26 та частини першої статті 27 ЦК України: «запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки, згідно з якою цивільна правоздатність визнається за всіма фізичними особами» [8]. Текст цієї норми належить, однаково, як до цивільної правоздатності та до цивільної дієздатності. Рівність розуміється як визначальна якість цих двох правових категорій. Воно впливає із принципу рівності громадян щодо їхнього цивільного правового статусу, закріпленого у Конституції України.

Положення статті 24 Конституції України передбачає: «Усі громадяни мають рівні конституційні права та свободи та рівні перед законом незалежно від раси, національності, етнічного походження, мови, релігії, статі, поглядів, політичних переконань, майнового стану чи соціального походження рівності» [2].

Рівність усіх фізичних і юридичних осіб щодо цивільної дієздатності, передбачена різними правовими нормами, проявляється у всіх сферах цивільно-правової діяльності, крім випадків, передбачених законом. Юридичний характер рівності цивільної дієздатності фі-

зичних осіб забезпечена юридичними гарантіями, необхідними для її реалізації.

Насамперед зазначимо таку гарантію як визнання будь-якого правочину, спрямованого на обмеження дієздатності, нікчемним.

Ще одна ознака, така як ознака загальності цивільної дієздатності фізичної особи характеризує зміст дієздатності, яка полягає у абстрактній можливості фізичної особи набувати та здійснювати суб'єктивні права, створювати собі і виконувати цивільні обов'язки шляхом укладання будь-яких правочинів (крім заборонених законом). Цією можливістю наділяються усі фізичні особи з досягнення ними повноліття, коли вони набувають повної цивільної дієздатності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бермічева О. В. Надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності – відображення реалій життя. *Часоп. цивіл. і кримін. судочинства*. 2013. № 6. С. 81–89.
2. Конституція України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Міщенко М. В. Умови та порядок надання неповнолітнім повної цивільної дієздатності. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 114-119.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 15 вересня 2021 року / За заг. ред. Теремецького В. І. Київ.: Професіонал, 2021. 1158 с.
5. Нечитайло Т. О., Луць В. В. Поняття цивільної правосуб'єктності та її елементів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. Вип. 39. С. 166-174.
6. Пасічник А. В. Щодо поняття правоздатності суб'єкта права. *Підприємство, господарство і право*. 2009. № 11. С. 28–31.
7. Рубанчук Г. С. Недолік цивільної дієздатності фізичної особи: поняття, види. Серія 18. *Економіка і право*. *Право*. 2014. Вип. 26. С. 154-161
8. Цивільне право України. Особлива частина: підручник; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 1173 с.
9. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред проф. Р. Б. Шишки (кер.авт.кол.), Ч. 1. Загальна. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.